

نور ك پوروى

[اون آلتىجى سنه]

نور ك اومياقلىرى مركز ھېيئىتى طرفىدىن نەشر اولتۇر .

جلد ۵

ھزيران ۱۹۲۷

نومرو ۳۰

تورکک مئونی

آذربایجان جمهوریتندە

آذری تئبع جمعیئتک کتبخانهسی - با کوده آذربایجان تئبع جمعیئتک یاننده آجیلش اولان کتبخانه پک بویوک هد ایدیلە مرسته ده (کتبخانه ده اون بربیک جلد کتاب واردرد). پترسبورغده کی علوم آقاده میسی موزه سنک کتبخانه سندن ، وینه بو شهرده کی « بوبله چنایا بیلویتقا » (عمومی کتبخانه) دن ماعدا ، روسیه ده کی بوتون اولکە شناساق و شرق شناسلق کتبخانه لری ابله بوی اولچوشه بیلیر . بو کتبخانه نك محتویاتی ایچنده اک قیمتدار اولانی ، آذربایجانده ، بوتون قافقاسیه ده و سائر شرق مملکتلرنده سیاحت ایتمش اولان سیاحلرک آثاریدر . بونلردن بعضیلری بوتون شورالر اتحادنده یالکیز بو کتبخانه ده بولوغنده در . خصوصاً ۱۶۷۳ سنه سنده آذربایجانە کلرک ، اوزمانکی با کو شهرینک رسنی آلمش اولان (کەمەور) ک لاتینجه اثری پک زیاده قیمتداردر . بو ، با کونک ۱۷ نجی عصره عائد ایلک رسمیدر . بوندن باشقه ۱۸ نجی عصره عائد ده ایلکی رسم واردرد . بونلردن بری آقاده می اعضاسندن (غمیلین) ک سیاحتنامه سنده ، دیکری جنرال (زوبوف) اوردوسیه برلکده با کوبه کلن (آرنه می آراتسکی) نك اثرنده مندرجدر . با کونک ۱۹ نجی عصره عائد بر جوق منظره لری واردرد . بوبله لکه با کو شهرینک انکشاف صفحه لری رسملر اوزرنده واضعاً تدقیق ایدیلە بیلیر . کتبخانه ده لسانیاته ، بالخاصه تورک - موغول لسانلرینه یاقین دیلاره دائر پک مهم اثرلر بولونوبور . بونلردن ماعدا کتبخانه تاریخ ، آثار عتیقه یه ، قافقاس و عموماً شرق انوغرافاسنه ، اقتصادیات و طبیعیاته و سائر یه دائر بر جوق کتابلری ، اطلاس ، خریطه ، آلیوم و دیاگراملری احتوا ایلە مکه در . صرف صنعتکارانه اثرلر دخی موجود اولوب ، از جمله ۱۹ نجی عصرک اوتوزنجی سنه لرنده انکلز رسامی (آلوم) طرفندن چلیک اوزرینه ترسیم ایدیلن استانبول و تورکیه عائد بر محکوکە واردرد .

آذربایجان کلمش اولان سیاحلردن برجوقلرینک اثرلری روسجهده بولونمادیلندن ،
جمیت ، آوروپا دیلرندن ترجمه اشدیرمقدور .

اولکیمی تنبع قورصلری - بکنلرده « آذربایجان تنبع جمیتی » نك تفصیله بر اولکیمی
تنبع قورصلری آچیلشدور . قورصلرک (۱) فولکلور - لسانیات ، (۲) تاریخ - اتنوغرافیا
(۳) اجتماعیات - اقتصادیات شعبه لرندن عبارت اوچ شعبه سی واردور . ولایتدن کلمش
اولان قادیلر ایچون آیریجه بر غروب واردور . بو غروب عالی مکتبلر و معلم مکتبی
طالباتندن متشکلدر . قورص مداوملرینه فوطوغرافیا و اوکرمه نیله جکدر . بونلر یاز تطیلی
اتناسنده مملکتک مختلف کوشه بوجاقلرینه داخیله قلمری زمان اتنوغرافیا عائد تورلورسلر
الاجقدردر .

دولت کتاب اوطه سی — آذربایجان کتبخانه و قراختخانه لرینه منتظماً کتابلر تأمین
ایتمک ایچون ۱۹۲۶ سنه سنده بردولت کتاب اوطه سی تأسیس اولونارک ، اوزرینه برجوق
مهم وظیفه لر تعمیل اولونمشدی . بو وظیفه لرک باشلیجه لری بونون شورالر اتحادینک علمی ،
آدی مؤسسه لرله مناسباته کیره رک ، اولرله کتابلر مبادله ایتمک ، غربی آوروپا مملکتلرین
کتابلر کتیرتمک و عموماً آذربایجان کتبخانه لرینی کتابلر تأمین و تنجهیز ایتمک ایدی . قانون
موجبجه آذربایجانده باسیلان هر بر کتاب ، مجموعه و خزنه دن آلیشر نسخه « اوطه » یه
کونده ریلیر ، و بونلرده مملکتده کی ۱۸ کتبخانه و ۱۸ قراختخانه یه مخصوص یلان ابله توزیع
اولونور . « اوطه » ، کورجستان ، ارمنستان ، اوزبکستان ، تورکمنستان ، قزان ، روسیه ،
اوقرانیا ، بهلوروسیه کتاب اوطه لرله مناسبت پیدا ایتمش ، اولرله کتاب و سائر مبادله
ایتمکده در . برسنه ایچنده آذربایجان کتاب اوطه سی ۷۰۰ بیک نسخه کتاب کوندرمقدور .
خارجدن کتاب جلب ایتمک ایچون ، « اوطه » نك طایفه سی لازمدی . شورالر اتحادی کتاب
اوطه لری قورولتاینده بومشله ده حل ایدلش ، آذربایجان « اوطه سی » ، آرتیق « اتحاد » ک
علمی مؤسسه لری طرفندن ده ، « اجنهی مملکتلرله مدنی ارتباط جمیتی » طرفندن ده طایفه شش ،
و بوبله لیکله « اوطه » آلمانیا ، فرانسه ، انگلتره ، آمریکا و سائر دن اثرلر جلب ایتمک
حقنی قازانمقدور .

« اوطه » اوچ شعبه یه آیریلشدور ؛ بو شعبه لرک بری شرق شعبه سی اولوب ، بک زیاده
جانلی صورتده اینس کورمکده در .
« اوطه » اولجه اوچ آیده بردفعه « کتابیات » اسمیله بر مجموعه چیقارییوردی ؛ بوندن
بویله بو مجموعه آیده بردفعه نشر اولونا جقدر .

رسام عظیم زاده نك تربیه سی — بکنلرده آذربایجانک معروف رساملرندن عظیم
زاده بکک رساملق فعالیتنک ۳۰ نجی ییل دونوی مناسبتیله باکوده بر احتفال یاپیلشدور .

عظيم زاده اصل قاريقا تورجى بر رسام اولوب، اونك «ملانصرالدين»، «مزهلى» مجموعه لرنده نشر اولونان معنيدار قاريقا تورلرى يكرى سنه لك آذربايجان اجتماعى حياتى آينه ده كي حكس ابتدیرمكده در. اونك رسملى آذربايجانك اجتماعى و سياسى حياتنده كي موضوع مسئله لك همان كافه سته تماس ايتشدر دنيله بيلير. آذربايجان مطبوعاتنك ديديكنه كوره، آذربايجان بدىي اديباتنده «صابر» نه ايسه، رساملى ساحه سنده عظيم زاده اودر: بونلك ايكي سى ده مكتب كورمه معن اولان خدایى ثابت صنعتكاردرلر. ايكي سى ده فقر و ضرورتك بونون زحمتلرینه قاتلانارقي، بونون همريخى كندى خلقنى اوكره نيكه حصر ايتش، او خلقك روحى، ذوقى، آرزو و تمايلاتى ايله ياشامش، ابداع قوه سنى اصل خلقك منافعه خدمت ايتدیرمشددرلر. ايكي سى ده معين بر صنعت مكتنه منسوب اولمايوب، سربست ياشامش و سربست چالشمشددرلر. عظيم زاده، آذربايجانليرى تتبع اوغورونده عظيم فعاليت ابراز ايله مكله برابر، ايران انجه صنعتلرني و عموميتله كيم و قيات قاريخنى اوكره نيكه ده چوق امك صرف ايله مشدر. بو ذات باشليجه قاريقا تورجى رسام اولقله، برابر منظره لر، ديباغراملر و سائر ده اونك جوال فورچه سندن قورنولامشدر. عيني زمانده او، ليتوگرافيا ايله ده اطرافليجه آشنادر. عظيم زاده نك رساملى فعاليتنده قيد اولونا جق بر نقطه ده اونك مينيا تورلريدر. او، آذربايجان مينيا توربك ايران مينيا تورى توره ديسى اولديغنى قبول ايتيور. او كا كوره، برنجى مينيا توره حوكنجى مينيا تورك تاثيرى اولمش ايسه ده، آذربايجانككى ينه مستقل بر مينيا تور اولوب، ايرانككندن زياده چين مينيا تورينه ياقيندر. بو ذات، ۱۲۶ سنه سندن اعتباراً خرافيك ساحه سنده كنيش فعاليت به شلايوب، بر چوق قيمتدار اثرلر وجوده كتير مشدر.

عظيم زاده رسام اولقله برابر عيني زمانده بر جاهت خادמידر. اونك فورچه سى ساده جه صنعت دكل، جاهته ده خدمت ايتشدر. او صنعت ايچون صنعتكار دكل، جمعيت ايچون صنعتكاردر و هر شيدن اول خلق رساميدر.

معارف سامه سنده - باكو مطبوعاتنده يازيلديغنه كوره، بوييل باكو خلق معارف شعبه سى مكتبلىرندن شوقادار طلبه مآذون اولمشدر: برنجى باصاماق (ابلك تحصيل) تورك مكتبلىرندن «۱۴۰۰» طلبه، ايكنجى باصاماق (اورتا تحصيل) تورك مكتبلىرندن «۲۱۰۰» طلبه، برنجى باصاماق روس مكتبلىرندن «۱۴۰۰» طلبه، مجموعى «۴۷۶۰» طلبه در.

تورك به داغوزى انستيتوسندن «۷۸» طلبه مآذون اولمشدر كه، بونلك اون آلتيسى تورك خيزلريدر. تربيه و تعليم مكتبني اكمال ايدنلردن حكومت حسابنه تحصيل ايتش اولان آلتش بئش آدام معملك ايتك ايچون ولايتلر كونده ريله جكددرلر.

كچن سنه دارالفنونك طب فا كولته سندن ۱۷۷ دوكتور مآذون اولشكن، بو سنه ۲۰۰ دوكتور مآذون اولمشدر. به داغوزى فا كولته سنى ۴۱، شرق فا كولته سنى «۳» طلبه اكمال ايتشدر. پوليته قيقومك ته قنولوژى فا كولته سندن كچن سنه «۸» مهندس

چیقمشکن بو سنه « ۱۸ » مهندس چیقمشدر . کوی اقتصادی فا کولت سندن یکین سنه « ۳۵ » آغرونوم ، بو سنه ایسه « ۲۳ » آغرونوم مأذون اولمشدر . بو سنه آبریمجه آلتی معمار مأذونیت شهادتنامه سی آلمشدر .

با کوره پروفیسور لر رُوی - یکینلرده آذربایجان باش شهری با کوره دولت دارالفنون یاننده ، پولینه قنیفوم و دارالفنون پروفیسور لری اقامت ایتمک ایچون بنا ایدیه جک نهوک قلی آتیلمشدر . بو بنا اونوز آپارغانی احتوا ایدیه جک و درت قاتلی اولاجقدر .

آذربایجانیه مرکزی کتبخانه سی - بو کتبخانه ۱۹۲۲ سنه سنده تأسیس اولومشدر . کتبخانه به بوتون سوویه تیر انجاندیه چیقان اثر لر کایر . بو کونده کتبخانه ده (۲۰۰۰۰۰) نسخه کتاب واردر . وسطی حسابله کتبخانه به بهر سنه ۳۶ بیک کتاب ورود ایتمکده ، صوک زمانلرده ایسه هر آئی اون بیک کتاب کلکده در .

ییمه ایله مجارله - با کو غزنه لرنده یازلدیفنه نظراً ، آذربایجانده کی مسلمان تورک قادیلری کندیلرینه انقلابک بخش ایندیکی سر بستیدن یک آرز استفاده ایتمکده در لر . قادیلرک اجنامی و مدنی ساحه لرده کی ترقیلرینه آنکل اولان پهجه نک آتیلسی یوزده اون - اون بشی یکمه مشدر . ولایتلرده ایسه ، پهجه بی آنانلر یوق متابه سنده در . حتی برچوق مصله و طالبه لر بیله پهجه لر بی آتمامشدر . قومونیت فرقه سنه وقومومول (کنج قومونیتلر) تشکیلاتنه قید اولونان قادیلر آراسنده بیله پهجه لیلری وارمش . بعضیلری آرا صیرا یوزلری آچقله برابر پهجه بی ینه طاشیمده لرمش . غزنه لرک یازدیفنه کوره ، برچوق انقلابی ایشلرده ایلمک آدیعی دائما آذربایجان اولسکه سی آندینی حالده ، بو عملکت ، نه دسه پهجه بی آتمق ساحه سنده یک اوقادار ایلری کیده مه مشدر .

حالبوکه مدینتجه آذربایجاندن کریده اولان نورکنستان ، اوزبکستان خلقی پهجه بی آتمق اوغورنده کی مجادله لرینی یک موفقیتله دوام ایندیرمکده لرمش .

با کو شهر بیک یهونی - با کو شهری سوویه نی ، بوشهرک پروفیسور (ابوالیسی)

طرفندن ترتیب و یکینلرده خارقوفده اجتماع ایدن بلدییه قونفره سنده تصویب ایدیلن بلان (خریطه) منی صائین آلمشدر . بو خریطه الی سنه مدت ایچون ترتیب ایدلشدر . بو خریطه به کوره شهر شیمدیکندن ایکی بوچوق دفعه بویومش و بدی یوز ده سه یینا تساعنده بر اشغال ایتمش اولاجقدر . بو خریطه تطبیق ایدیلنجه برچوق اسکی سوقاقلر بوزولاجق و اونلرک یرینه اون بش سازین کنیشلکنده اولان و شهری باشدن باشه کسوب چیقان واسع بش دانه جاده آجیلاجقدر . بو جاده لرک ایکی طرفنه قایلنلاشمقه مستعد آغاچلر دیکبله جکدر . لیان « قارا شهر » ، نقل اولوناجق ، « ایچ شهر » ایسه تاریخی بر یادگار

اولارق برنده براقلاچقدىر . بوتون مركزى حكومت دائره لرى شهر ك معين بر منطقه سته يرله شديرله جكدىرلر . مكىتلر ايچون ده آبرى بر منطقه تعيين اولوناجق . يكي خرىطه بو سته (يوريهف) جاده سى آچىلمقلا تطيق ايدىلكه باشلاياجقدىر .

داغستانده

داغستانده معارف ايشلىرى — داغستان جمهوريتى معارف ايشلىرىنه چوق فضله اهميت ويرمكده در . بو سته آلتى مليون ۵۶ بىك روطه دن عبارت ىرلى بودجه نك ايكى مليونه ياقين بر قسى معارف احتياجلرى ايچون آيىرلىشدىر . عموميتله داغستانده هر سته معارف ايشلىرى ايچون نفوس باشه ۲ روطه ۸۱ قاپك صرف ايدىلير . عملكتده مكىتلر ك عددلرى ده كىندىكجه آرنمقده در . بوكونده داغستانده ۳۴۹ برنجى باصاماق مكىتب (ايلك تحصيل مكىتبى) ، ۴ دانه يدى - نه لك ، بش دانه ايكنجى باصاماق مكىتب (لىسه) ايكى په داغوژى نه قىنقوى ، ايكى په داغوژى قورصى ، بر بىطر و داوارجىلىق مكىتبى ، بر صنايع - اقتصاد نه قىنقوى واردر . بوتلك هپسندىكى معلملر ك عددى ۸۵۳ در . بورقلر حد دانده بوكسك ده كىل ايسده ، كچن زمانلره نسبة بو ساحه ده كى ايشلر ك چوق خىزلى كىتدىكى كوسترمكده در .

داغستانده بوكون اك مهم مسئله لرك برى لسان مسئله سى اولديغى ، « داغستان ، جمهوريتى حقنده » تورك يوردى ، نده يازديغىز مقاله ده ده قىد ايتىشدىك . با كو غزته لرندى يازلديغىنه كوره ، بو مسئله نك حلى ايچون بر دىل قومىسيونى تشكيل اولوغىش ، مسئله قطفى صورنده حل ايدىلنجه به قادار بشنجى عموم داغستان شورالرى قورولتايىنك قرارلرى ايله عمل ايتىك حكومته حواله اولوغىشدىر . بو قراره كوره داغستانده برى توركجه ، دىكرى روسجه اولتى اوزره ، ايكى رسمى دىل موجوددر . مكىتلرده تدريس ايسه زبرده كى طرزده اجرا اولوناجق برنجى باصاماق مكىتلر ك برنجى غروپنده آنا دىلله تعليم اولونور و روس دىلى بر فن اولارق او كره تىلير . په داغوژى نه قىنقوم و نورصلرنده و ايكنجى باصاماق مكىتلر ك برنده (در بند شهرنده كنده) بوتون فنلر توركجه تدريس اولونور . بوتون بوتلره رغما ، لسان مسئله سى حالاده داغستانده اك مشكل مسئله لرك برنجىسىنى تشكيل ايتىكده در .

معارف ايشلىرى — بوكونده داغستانده ۳۰۰ دن زياده مكىتب واردر ك بوتلرده ۲۵۰۰۰ قادار طلبه تحصيل ايتىكده در . صنايع مكىتلرنده او قويا نلر ك عددى بىكه چىغمىشدىر . شىمدى خلق معارف قومىسرلىكنك پلاننده كلهجك سته ايچون ، اجزاجىلىق ، معدنجىلك ، زراعت و په داغوژى قا كوكه لرىنى احتوا ايدىن بر پويته قىنق انستيتوسى آچىلمسهنه قرار و برلىشدىر .

داغستانده معارف ساحه‌سینده کی مشکلاتک بریده معلم آزلنی ابدی . بوسنه داغستان به داغوزی ته تئبقومندن ایلک دفعه اولارقی ۲۷ معلم مآذونیت شهادتنامه‌سی آلمشدر .

اوزبکستانده

اوزبک ملی شرقی و موسیقی دستسی — صوک زمانلرده اوزبکستان جمهوریتینده مهم بر ملی تئنی و موسیقی هیئت تشکیل اولومشدر . بو هیئت اوزبک‌لرک برجوق تاریخی شرق و نغمه‌لرینی ، خلق مانی و منظومه‌لرینی طوبلامش و بونلری صحته به اویغونلاشدیرمق تشبیلرینده بولومشدر . بو هیئتک باشنده اوزبکستانک بللی باشلی آقتورلرندن یغقوب قدری طورمقدمه‌در . بو هیئت کچنلرده سوویه‌لر اتحادی داخلنده برتورنه یاپارق مختلف اولکلرک اهاالیسی اوزبک ملی موسیقیسله طایشدیرمشدر . هیئتک موسقوا ، قازان ، اویا باکو و سائره کی شهرلرده و بریدی قونسرلرک زباده موفقیته نتیجه‌لشمش و حاضرین اوزرینده درین برانطباع براقشدر . بوقونسرلر حقفنده موسقوف ، قازان ، باشقردستان و آذربایجان مطبوعاتینده ستایشکارانه مقاله‌لر یازلمشدر . هیئت ایچنده رقاصه خانملرده بولومقدمه‌در که اوزبک ملی رقصلرینی جانلی طرزده اوینامقدمه‌درلر .

قازاقستانده

ایلک قازاق دارالفنونی — « ایزوستیا » غزنه‌سینده یازلدیفنه کوره ، قازاقستان جمهوریتک یکی مرکزی اولان « آلا آتا » شهرینده یکی ، ایلک قازاق دارالفنونی تأسیس ایتکه قرار ویرلمشدر . بوسنه صوک‌به‌ارده دارالفنونه باشلانغیج اولارقی ، تربیه فاکولته‌سی آچیلماقصد .

تورکمنستانده

تورکمنستانه ادبیات مجعینی — صوک زمانلرده ماورای خزرده کی تورکمن بوردنده تورکمن لهجه‌سیله برجوق غزنه‌لر ، مجموعه و کتابلر نشر ایدیلکه باشلادیغنی و بونلری تعقیب ایتک تورکمن لهجه‌سی اوکره نیک ایچون جوق فائده‌لی اولاجغنی « تورک بوردی » نده تورکمنستان جمهوریتی حقفنده یازدیغمن مقاله‌ده قید ایلهمشیدک . مطبوعاتک میدان کله‌سی بو عملکنده یکی کنج محررلر ، ادیب و شاعرلرک میدان کله‌سی‌ده موجب اولمشدر . باکو غزنه‌لرینده یازلدیفنه نظراً آرتیق اوراده « بر تورکمنستان ادبیات جمعی » ده تشکیل اولومشدر . بو جمعی کنج قلم اهلرینی بر آرایه طوبلایوب ، اونلره رهبرک ایدمک ، اونلری معین

بر پلان و سيستم اوزرنده چاليدى راجق ، اسكى و يكي ادبيات نمونه لرني طوللامغه غيرت ايدى جكدرد . جمعيت بوتون توركنستان معارف مؤسسه لريله و معلملرله مناسبات پيدا ايدى ريك ، عموميتله معارف و ادبيات مجلرني كندى فعاليتنه اشتراك ايتىكه دهوت ايله مشدر .
جمعيت ايلك صيراده (سىدى) ، (ذليل) ، (مخدوم قلى) كې معروف توركن شاعرلرنيك بوتون اثرلرني طوللايه جق و ممكن اولدېقجه بونلرلى طبع و نشر ايدى جكدرد .

توركستانده

اويغورلرجه مندره ايلك غزته — توركجه نك اويغور لهجه سى و قتيله يازيل و ادبياتلى بر لهجه اولدېنى اربانه معلومدر . « اويغور » ايتىر قويم ، ايتىر اجتماعى اسم اولسون ، هر حالده « اويغورجه » عنوانى طاشييان بر لهجه و قتيله رسمى لسان ، كتاب لسانى اولارق قوللانيلش ، هېمىزك بيلدىكى مشهور « قوتادغوبيليك » ، « معراجنامه » ، « قصص انبياء ريفوزى » كې اثرلر بو لهجه ايله يازلشدرلر . بو بويله اولقله برابر صوك زمانلرده اويغور لهجه نك هېچ بر حياتى قيمتى قالما مشدر . شرقى توركستانده « اويغور » اسمنى طاشييان قتيله غايت اهميتسىز ، پك آز عددلى بر قتيله دن عبارتدر . اكر بو قتيله نك لهجه سيله بوكونده مطبوعات نشر ايتىك لازم كورلسه ايدى ، توركيده مثلا « غارا-دانا » آدى اترك يازلدېنى لهجه ايله غزته و مجموعه نشر ايتىكده لازم اولوردى . دنياده هر بر قتيله ايچون آبرى بر مدنيت قورولما دېنى كې ، آبرى بر يازى ديلده ميدانه كتيرله مشدر . يالكىز خارجه ده كي تورك قبائلى بو ساحه ده استتانا تشكىل ايدىيورلر . بز اوراده هر بر قتيله ايچون آبرى آبرى جمهوريتلر قورولدىنى كوردىكمز كې ، آبرى آبرى « ادبى لسان » لك وجوده كلدىكنه شاهدز .

باشقرد ، توركن ، قارا قالپاق ، قارا قيرغيز وساثره لهجه لريله نشرىات كافى دكلش كې برده اويغورجه ايله ده نشرىات وجوده كتيرلكه باشلامشدر . باكو غزته لرنده يازلدېقنه كوره ، (آلا آتا) شهرى حواليسنده ياشايان اويغورلر ايچون اويغور لهجه سيله « كرمبه غزله آوازي » (فقرا سى) عنوانيله بر غزته نشر ايتىكه كيريشيلمشدر . بو ، شېه سىز ، اويغور لهجه سيله ايلك غزته در . حتى اويغور لهجه سيله اليقه وساثر مكتب كتابلرى ده نشر اولونويورمش . يالكىز بوى ؟ اويغورلر آراسنده لاتين حرفلرني قبول ايتىك طرفدارلرى ده جوقش!

فرغانه ده پترول ياناقلىرى — فرغانه ده داها ايكي بويوك پترول ياناقنى كشف اولونمشدر .

«سلروق»، «چی موپون» نواحیسنده کی بتورک مقداری ۱۵ میلیون طون اولاجنی تخمین ایدلکده در («ایزوه ستیا» غزنه سندن).

«قازاقستان» ده یکی برقانال — قازاقستان جمهوریتنده آقسجد («قیزیل اورداه») سانجاغنده حکومت اعضالری و بویوک خلق کتله سی حضورنده «چیرکیل» نامی طاشییان یکی برقانال آچیلمشدر.

بوتون ایلک بهار امتدادنده بوتانالی قازمقله ایکی بیک کیشی مشغول اولمشدر. صوخی سیردریادن آلان بوتانال، شیمدی به ده کین چوراق بر صحرادن عبارت اولان ۱۳ بیک دیسه تینا طوپراغی صولایاجقدر. قانالک بوی بوز کیلومترودن فضله اولوب، اکی ۱۲ مترو قادارد.

«قیرغیزستان» جمهوریت اولمشدر — تورک تانک باشلیجه قازا قیرغیز تورک لریله مسکون اولان قسمی اولجه «روسیه متحد جمهوریتی» تشکله داخل اولان «مختار اولکده» اولارق اعلان ایدلشدی. شیمدی بوقیرغیز مختار اولکده سی «قیرغیزستان مختار جمهوریتی» نه تحویل اولومشدر.

قازان جمهوریتنده

قازانه جمهوریتنده علمی مبات کچنلرده قازان شهرنده معروف لسانیاتی روس پروفه سورلرندن و. آ. بوغورودینسکینک ۷۰ یاشنی طولدورمه سی دولایسیله طعنه لی بر احتفال بایلمشدر. پروفه سور بوغورودینسکی تورک لهجه لرینی ده اک صوک علمی اصولره استناداً تدقیق ایتمش و تورک صوتیانه دائر بر چوق مهم اثرلر میدانه کتیرمشدر. «ذات قرق سنه دن بری قازان دارالفنوننده چالیشمش و مختلف لسانلرده کی سسلری تثبیت ایچون برده صوتیات (فونیتیک) قابینه سی تأسیس ایتلشدی. صوک بیللرده پروفه سور تورک لهجه لرینک صوتیانه دائر بر چوق اثر نشر ایتدرمشدر. «تورک دیللرنده آهنگ قاتونی»، «تورک لسانیانه مدخل» عنوانی اثرلری بوجله دندر.

قازانه تورک ادبیاتی جمعیتی — کچنلرده قازانده برتورک ادبیات جمعیتی تشکیل ایتلشد. قازان، غزنه لری بوکی بر جمعیته چوقدن احتیاج حس ایدلیکنی و یکی تشکیل ایدن جمعیت سایه سنده ادبی فعالیتک معین سیستم و پلان ایله اجرا اولوناجغنی یازیورلر. جمعیتک نظامنامه سنه کوره، ادبی فعالیتده تاریخی ماته ریالیزم پره نسینی قبول ایدن هر برادب بو

جمیته انتساب ایده بیلیر؛ جمیته «نظم، درام، دیل و تنقید» شعبه‌لری اولاجقدر . جمیته بوتون قازان جمهوریتی داخلنده شعبه‌لری بولوندی کبی ، بو جمهوریت حدودینک خارجنده شورالر اتحادینک باشقه ایالتلرنده یاشایان قازانیلر آراسنده ده ایش کورور . جمیت کندی فعالیتنده قارداش ملترک ادبیات جمیترلی ایله صیق مناسبات پیدا ایدر .

اسوچده بوکونکی شرقیات مؤسسه‌لری

۱۹۲۱ سنه‌نده اسوچ باش شهری (استوقهولم) ده بر شرقی تتبع جمیتی تأسیس اولوندی . شیمدی بو جمیته یوزلرجه اعضای واردر . جمیت ، سنه‌ده بر دفعه « Svenska Orientsalls Skpets Arsbok » عنوانی و شرقی دائر مهم اثرلری احتوا ایدن مجموعه نشر ایتکده‌در . بونک برنجی کتابنده ۱۹۱۰ - ۱۹۲۰ سنه‌لرنده نشر ایدیلن شرقی دائر کتابلرک مکمل بر بیلووغرافیسی درج اولونمشدر . ایلریده اسقاندیناویا لسانلرنده شرقیاته عائد مهم اثرلر نشر اولوناجقدر . مذکور بیلووغرافینک دوامی (۱۹۲۰ - ۱۹۲۵) ۱۹۲۶ سنه‌سی مجموعه‌سنده انتشار ایتشد . جمیته رئیس ، چین صنعتی ساحه‌سنده متخصص اولان اسوچ ولیمهدی اولوب ، کاتب عمومییسی دوقفور (آرنه) در ؛ علمی اثرلر قومیته‌سنک رئیس ایسه معروف عربیانچی پروفسور (زه‌تهرستن) در .

بوندن اوچ سنه اقدم (لون) شهری دارالمونی یاننده آسیایی تتبع انستیتوسی تأسس ایتشد . بو انستیتو تورکستانه علمی هیئتلر یوللامقددر . اسوچده شرقی تتبع مقصدیتی استهداف ایدن برچوق مجموعه‌لر انتشار ایتکده‌درکه (اوپسال) شهرنده پروفسور (زه‌تهرستن) طرفندن چیقاریلان « Le Monde Oriental » ، پروفسور (لوندل) طرفندن نشر ایدیلن « Les archives orientales » ، پروفسور (آقار) طرفندن نشر ایدیلن و مصریات مجموعه‌سی اولان Le Sphinx عنوانی مجموعه‌لر بو قییلندرلر . بو مجموعه‌لر علی‌الاکثر فرانسزجه طبع اولونمقددرلر .

اسوچده شرقیاتک چینیات دالی پک زیاده انکشاف ایتشد . استوقهولمی پروفسور (او . سپرن) ک « چین صنعتی » آدلی اثرله هیتو بورغلی پروفسور (قارلفرن) ک « چین لسانی » عنوانی اثری پک قیمتداردرلر . کچنلرده اسوچ پارلامنتوسی چین صنعتی و عتیقیاتی موزه‌سی ایچون بو بونک تخصیصات آیرمشدر . بو موزه‌نک مدیری ، کندیسنک (شمالی چین) ده یاپدینی عتیقیات تبعیلرله معروف اولان پروفسور (آندرسن) در . موزه‌یه عائد مکمل وزنکین بر کتبخانه موجوددر . اسوه‌جک طبقات الارض ، نباتات و مستحاثات عالم‌لری صوک زمانلرده (چین) ک طبیعی زنکینلک‌لرینی الحرافلیجه تدقیق ایله مشلر ، و بومهم تدقیقلرک نتیجه‌لرینی ده ، اکثریتله استوقهولمده طبع اولونان بر

جوق اثر لرله نشر ایتمشلدور. صوک ایکی سنه ظرفنده اسوچ طیبیانجیلری اولان Malaise, Hulten, Bergman اسلی ماللردن متشکل بر هیئت علمی، سیریاک شمال شرقی جهتنده بولونان (قامچاقا) یاریم آداسی تنبع ایدرک، اورالردن طاش دورینه هاند پک استفاده لی بر قولله کسیون کنبرمشلدور.

اسوچ طبقات الارض عالمی (نورن) هبالایا داغلرنده کی قدیم بوزجریانلری ساحه سی تنبعله اوغراشمشدر. سامی لسانلرینه و ادبیاتنه هاند ای مهم اثرلر، پروفور (موبرخ)، (زده رسته ن)، (له توندور) و سائر طرفندن نشر ایتدیرلشدر. اسوچده کی سامیات و هندیاتک تاریخی، مذکور شرقی تنبع جمعینک ۱۹۲۴ سنه سنده چیغان مجموعه سنده نشر اولومشدر.

قبریس آداسنک قدیم تاریخی تنبع خصوصنده کنج اسوچ آرکهئولوژی عالمی (هیرستاو) بر سنه دن فضله اوغراشمش، و بو آطه نیک طوبخ دورینه هاند قرونولوژیسی حقنده (اوبسال) شهرنده ۱۹۲۶ سنه سنده مهم بر اثر نشر ایتمشدر.

اسوچ موزه خانه لرنده کی مصر صنعتی اورنگلرینی تعریف و تصویرایدن بر اثر دو قنور (لوهن) طرفندن نشر ایتلشدر. چین و ژاپونیا صنعتی هاند جسیم قولله کسیونلر بو کونده (هیته بورخ) شهرنده کی Rohss موزه سنده (عملی صنعتلر موزه سی) و استوقه ولده کی اسوچ ملی موزه سنده بولونمقدور.

تورک انترغرافیانه هان آثار استوقه ولده و هیته بورخده کی انترغرافیاموزه لرنده بولونوبور. استوقه ولم ملی موزه سنده کی تورکیه، ایران و تورکستان صنعتلرینک اورنگلری زنکین دنبله جک مقدارد دکلدرلر (نوروی و وستوق، مجموعه سنندن).

• ب • ع